

ne, pak će pristat nemir; unesite ustav da se oslobodi osoba i zemljište; unesite škulu da se razgrani učenost; unesite crkvu, da se oslobodi vira, jel sad je od svake strane uvezana: pak će te vidit da će se tamo razvit taka država, kaka je po ondašnji okolnosti naravna. i ta država će biti onaj nepobijeni bedem, koji će nasilnije Rusie najsigurnije odaljivati.

Da vlade samo deseti tal na ove tri stvari obrate onog troška, koji obraćaju na špione, na konsule i brodare zbog pritnje ustanaka i ruskog napadanja, dosad bi se putem naravnim državna osnova ponovila i tako učvrstila, da nebi trošnog njegovanja potribovala.

DOMAĆI POSLOVI.

ZAKON

u pogledu ravnopravnosti potvrđen 7 oga prosinca a obnarodovan 7-oga prosinca godine 1868.

(Produženje.)

§. 9. U svima građanskim i krivičnim parnicama što se posridovanjem pravozastupnika nastavit imaju, glede jezika kako parničenja tako i prisuda ima se dosadanji običaj sve dotle održati, dok zakonodavstvo o konačnom uredjenju i o postavljanju usmenog postupka ne riši.

U redovnim parnicama dakle važi kod prvostepenih sudova postojeći običaj. Di su pravozastupnici radili na svom ili na jeziku svoje stranke do sada, to mogu činiti i odsad i sve dok se prvostepeni sudovi konačno ne uredi, i dok se o usmenom postupku zakon na saboru ne donese. Ovaj zakon ima praktične vridnosti u onakim općinama di su više narodnosti pomišani, i u ovakima općinama ako je po uvedenom običaju mogao do sada svako jezikom svoje stranke se služiti, to slobodno neka čini i od sele.

§. 10. Crkvene vlasti same sebi odredjuju dilovodni jezik.

§. 11. I kod gruntovnih zvanja ima se s obzirom na sudski nadzor dilovodni jezik dotičnog suda upotrijebjavati; al kad stranke zaktivaju, ima se i odluka i izvod (ekstrakt) na zvaničnom jeziku države ili na ma kom od zapisnički jezika one općine, kojoj gruntovno zvanje pripada, izdati.

Gruntovno zvanje ili ured ili kako ga naš svit zove Grundbuk jest onaj dio suda, što sa gruntovnim iliti zemljišnim knjigama upravlja. Tu se primaju molbenice radi pripisa i razpisa, radi uknjiženja (intabuliranja) i približenja (praenotaciji) prava zaloge, molbe i tražbe radi isprave pogrišno uvedenih uknjiženja i. t. d. Da svako ima pravo dotična pismena, kao ugovore (kontrake) obveznice (obligatiji) i druge privatne spise na svom maternjem jeziku sastavljati ili dati napisati, po sebi se razumi; pa ipak ima nebrojenih slučajeva da Bunjevac od Bunjevca što pazari ili digne zajma, a dotično pismeno ipak daju tudjim magjarskim ili nimačkim jezikom pisat, premda ni ričce ne razume. Otuda tolike parnice i kad se stvari na dno zagledi, a ono se vidi, da su stranke drugo pogodili, a pisar ili pravozastupnik drugo pisali, a njima ridko sadržaj i protumačili. Dodjimo već jednom k sebi braćo, da nas koje ko ne vuče za nos kao bezsvistno

marvinče, ta kad što pazarite ili kome novce u zajam dajete, otidjite čoviku koji vam jezika poznaje, koji će vam izpravu onako sastavit, da ga potpuno razumit možete, pa neće bit toliko tužbe prid sudom, ja ovo i ovo nisam razumio, šta znam ja šta su oni magjarski pisali: i tome podobno. Molbenice u gruntovno zvanje bile pripisa, bile intabuliranja radi duga kakvog ima pravo svako po 7-om paragrafu ovoga zakona svojim jezikom napisati a po 11-om članku mora gruntovno zvanje odluku na onom jeziku doneti, kojim je molba napisana, ako je to jezik dilovodni ili zapisnički dotične općine, kojoj gr. zvanje prinadleži. Tako isto imaju se i gr. izvodi o dobru (Ekstrakti) na jeziku, kojim stranka zaktivna, izdat, ako je to jezik same općine.

Iz sviju dosadanjih članaka vidismo, da je glavno, da se bunjevački jezik u općini zapisnički usvoji; to nam dakle težnju na to valja obraćati, da taj cilj postignemo. Ovo i opet ponavljamo, do se sve to zakonitim putem i srivstvima lako postići daje, triba samo dobre volje i odvažnosti da se želja općinstvu podnese.

§. 12. U apelovanim parnicama, ako nisu na magjarskom jeziku vodjene ili ako su sa nemagjarskim spisima providjene, apelativni sud će i parnicu i spise, u koliko je nužno, dati priko onih zvaničnih privadjača na magjarski pivesti, što će se kod apelativnih sudova o državnom trošku postaviti i parnicu će u ovom oviroljenom privodu uzeti u pritres.

Odluke, rišenja i prisude donosiće (apelation) prizivni sud uvik na zvaničnom jeziku države.

Kada se vrati parnica dotičnom prvostepenom sudu, ovaj poslidnji je dužan odluke, rišenja ili prisude prizivnog (apelativnog) suda svakoj pojedinoj stranci i na onom jeziku obnarodovat, odnosno izdat, na kome ona zaktivna, u koliko je jezik taj dilovodni jezik suda ili jedan od zapisnički jezika političke vlasti.

Eto braćo vidite opet kakve dobiti bi bilo po nas, da možemo proturit naš jezik u općini za zapisnički: onda bi mogli uvik zaktivati, da nam se i odluke i prisude gornjih sudova naime kraljevske table i kurije (najvišeg suda u zemlji) i na bunjevačkom jeziku izdaju, što bi po naš puk prika potriba bila, jer kako sada stvari stoje parbenik mora se ograničiti i zadovoljiti i onim, što mu (advocat) pravozastupnik o sadržaju prisude ili odluke kaže, jer da mu iste i pročita prema visokom tako nazvanom kurijalnom stylu tih rišenja nebi ništa mogao iz njeg razumit. A kad bi mu zastupnik cio sadržaj prisude mogao pročitat, ili ako stranka u njem nebi virovala i sama htela pročitat, nebi se možebit dogodilo, da neki sasvim protivno tumačeći sadržaj svojim strankama, ove lako na tanak led navedu, i parnicu koja je može bit već sa istom prisudom u pola ili cila dobivena, za budzašto odkupe, te tako sav dobit nesavistnim postupanjem i krivim obavještenjem svojih stranaka sebi prisvoje. Posli kad vidi stranka, da je prokator kupio deset petnaest lanaca zemlje a ona ostala kao prst, zaman se češe po glavi, onda joj već više niko nepomože.

(Slidi.)

DOPISI.

Prag 31-og Srpnja. Od Beča do Praga imaš na železnici cio dan hoda, i ovudan premda onaj ko njive umno i pomnjivo obradjene gledati miluje, obilnu nalazi prigodu, ipak ostaje ti dosta vrimenta, da se o Beču od koga si se raztaviti teško znao, razmišljavati možeš.

To je grad, koji je sasvim vilajetne varoši oblik zauzeo. Tu vrvi svetinja od rana jutra do kasna večera, odtud izalaze sve one mriže, koje se po svoj carevini razpružaju. Tu je gnjizdo učenosti, umitnosti, trgovine, i rukotvorja, što sve podhranjiva i podpaljiva ljudsku živahnost.

Beč je već više stolica vrhu carevine gospodovao; al od kako je para rike i železnice u kola svoja upregla, odtud se je Beč za 15 godina priporodio. Starosidioci da se iz mrtvila uzkrise teško bi ga za svoj bivši stan priznali. Bachova bivšeg samovoljnog ministarstva gospodstvo je ukinjeno, al duh nimštine koji se za to vrime na krila podigao, snažno vlada i u svih struka života kripko se odaje. Ne kuće već cile varoši su u Beču od to doba uzidjane, koje lipotom malo ako nenadmašavaju i druge prvostolnice. Stare tvrdjave zidine i šance koji su nutarnju varoš od spolašnje dilili, razvalili poravnili, i na njihovo mesto su najplemenitije palače ponamišćali; nutarnju varoš najugodnijim šetalistama i baštama opasali i carevi dvor izuo je stari mrki i obuko novi narešeni oblik.

U Beču je već teško štogod starog naći. Sve je ponovljeno i od dna do vrha ugladjeno i nakićeno. U stanu jilu, piću i odilu sbirku činiti možeš, da ti se srce po volji izdovoljava. To sam vidio da i Parizani ugadjaju tilu, al toliko obći mista gdi se pod vedrim nebom u hladu zelenih drva jide i pije, nisam našao. Bečvani sebi ugadjaju, a Parizani time se više taru kako će svoju diku u svitu proslaviti. Prije drveća u Beču nisi vidio a sad su sve širje sokake s ovima posadili, i na trzi zelena šetališta postavili.

Bila dakle kakva mu drago carevine sudbina, Bečvani će se dvaput promisliti prije nego bi oni na što pristali, što bi ih u veliku Germaniju utilovalo i tako krunu carsku iz njihovih nidara iznelo. Neka dakle kude centraliste kako ih volja nosi Hohenvartovo ministarstvo, ipak neće Nimci tome na put stati ni onda, ako bi se ovo s ostali narodi i tako izmirilo: da se oko kormila koje su dosad jedini Nimci u rukuh držali, i drugi narodi izkupe, i u vlast ravnateljstvu upušte.

Vojvodstvo austrijsko posidu je zemlje plodne, koje su s brigovi i zeleni dolina slični valovitom moru u boji i slici. Moravska koja se nuz Magjarsku pruža i Češka koja se odud s doljnom Austriom sčeljava ima mnoge rodnim klasom nakićene ravnine. Od Bruna se podižu planine, koje sačinjavaju dugu i lipu Adamsthala dolinu sa zabavnim sgradam bogatih brunskih trgovaca i plodni seli i gradići narešenu.

Poklem su tudan mnoge tvorinare naredjene, to se ripa sadi na velikih prostorih. Spajiluci imadu ovde velika i dobro uredjena gospodarstva, koja su po meždjama svojih ornica voće posadila i to najviše iljivo kruške i jabuke. Šume premda se krče, i plugom razoravaju, ipak u drvih ne manjkaju, jel su drumovi i putovi, košto i mešdje s tima posadjene.

Velika gospodarstva u Moravskoj i Českoj još se mogu voditi, jel ovde su zemlje priko mire napučene, na jednom milju zemlje možeš i četiri hijlade dušah nabrojiti.

U Prag kad unidješ u mah ti pada na pamet Beč, jel ni u kakvoj struki tu živahnost ne nalaziš. Što je ovde znamenito, to je ponajviše iz starine ostalo; što je novo to opažavaš da se bori s nikoji sila i zato teško napriduje. Zato putnici koji su druge vilajetne varoši vidili nisu zadovoljni s Pragom. Al ovima bi tribalo pro-

misлити, da je Češka Austriji podložena više od 300 godina. Nimci su je od svih stranah ogradili i po granicah se ponamišćali. Nimci su gospodovali u nauci, u trgovini, i rukotvorju, još su im i plemiće i velikaše u Beč odmamiili.

Oblik Praga pokaziva da se Česi bore, al da će ova borba Čese dovesti do pobjede. To se i zato uzdaš, jel duh česki iz Praga nije bio izgonjen, tu se česki govori, u radionici siromaka i u palači bogatašah, premda je istina da je nimačka rič u obraženih ustih još zaostala, čemu se nije čuditi, ako promislimo da je nimština priko 300 godinah — s Českom vladala, sva učilišta sve zvanie, i gotovo svu trgovinu osvojila. Kad u seminaru ima 110 popićah, u sveučilištu moraju nauke na nimačkom jeziku slušati, ipak nadaju se, da će česka rič postat nosilom i svete i svitovne znanosti.

Dika je Česa što su jezik svoj i mladi i stari obgrlili. Dika je njihova, što su krotki i pobožni. Nije zalud na crkvu svetog Veita napisano: da je ovo Česa dika.

Crkve su im silne i sve lipe. Ove pak i mnoge obćinske sgrade, koje se u starinu mašaju, i gotičkim i bizantskim ukusom su izidjane. Kaptolska crkva, Česa slava, sad se ponavlja, i to spolja i iznutra. Misiti se može samo još donikle na dvostrukom oltaru sv. Ivana Nepomuka. Grob njegov s anđeli koji ga na krili nose i uz njegov bdiju, pak i s kandili koji ga razsvitljavaju, zadržaje 37 centi srebra.

Druga je kapela sv. Venceslava prvog Českog patrona; tu je oltar od 10 maži srebra sastavljen, a duvarovi ove kapele postavljeni su sa skupocinim kamenjem iz planina českih izkopanim. U ovoj crkvi su moći sv. Ivana i sv. Venceslava, tu su grobnice i spomenici vojvodah i kraljevah českih.

Prag se razdiljiva na dvi strane. Rika Moldava u kojoj je mučenički ugušen bio sv. Ivan Nepomuk, zato jel kraljice izpovid nije htio očitovati. Nika grofica Lobkoviccka je Loretsku kapelu sa svi drugi sgrada ovde zazidjati dala, i crkvi poklonila onu monstrantiu skovanu od suhog zlata, na kojoj svitle 6666 mali i veliki diamanta. Prag ima mnogo zabavnih mista, al manjkaju mu omnibus, koji bi ljude s jedne strane na drugu prinašali. Ima svitle dućane, upravne i dosta široke sokake, brojne piace, i šetališta. Puk je obražen i uljudan — sigurnost hvale vridna koja se po redarstvu svistno obavlja. Škola ima i malih i velikih dovoljno, ako se u ove uvede česki jezik, koji je iz učenih zavoda gotovo izgonjen bio — to će se učenost po svih staležih većma razprostranit, Česku povelicit i ublažit. Prag još može zlatnim postati, kako su ga Bunjevci u starini imenovali.

Stari Rodoljub.

Koprivnica 10. Kolovoza. Bodrim okom motreć svaki pojav na polju narodne prosvite, nemogu upuštiti ni glas našeg milog „Bunjevca“ koji je podigo gled Malog Kathekizma, u br. 31. naših Novina.

Naš mili Bunjevac u posvidočavanju neciloshodnosti malog Kathekizma, sa svoji navodi prošao je, kao ona žena na pogrpu, koja je zato plakala što je prija Kata onako lipo žalila.

Naš mili Bunjevac kao iskusan čovik iskusio je i to za deset godina, da mali Katekizmus nije tako cilohodan kao sridnji. Ako vas mili Bunjevče Bog uživi još deset godina, iskusićete naprotiv da ni mali ni sridnji Katekizam nije dobar.

Zašto? Ne umorava duh pametisanje (na pamet ačenje) našku dicu ma da je nuz to nužno i zritanje; jel ako je i istina da je ovo i ovo čuvo i naučio gazda Mijo od svoga oca putem zritanja putem pripovidanja, ali je i to istina da je i Anka naučila groktiti Kraljević Marka baš pametisanjem, pa ni joj je umorijo duh, i sad je lipa i vesela.

Nije uzrok pametisanje što se mori duh naših malenih već je uzrok sridnji Katekizam t. j. onaj Švabo koji ga piso i onaj Hrvat koji ga po švabski privo. Neće spasiti Hrvatsku g. Mrazović (ma inače da ga kako poštivam) a upropastit magjaronska stranka, već ona nehajnost kojom se ponašaju ova visoko učena gospoda prama prosta naroda.

Ima l' u Horvatskoj samo jedan list koji razumu ne samo kajski Hrvati, nego ma kako zvani u Hrvatskoj? Nema. Ne razumu ni jednu knjigu u novije doba pisanu, ni jedno slovo u novije doba štampano. — Ima l' jedan arbski list koji prost Srblijin razumi? Nema, barem dosad vidio nisam.

Što dakle naš mili narod umorava? Tugjiština. Letimo, očemo da budemo ravni tudjincima, inteligentiu stvaramo nalik na njevu, literaturu očemo da postavimo za malo vrime taku koju su oni putem više sto godina postigli.

Učimo mi narod pravo naški, neka bude uzvišenog duha kao Gundulić a jasnog kao Kačić. Virujte mili „Bunjevče“ da onda neće knjiga duh umoravat zato što je pametizirao.

Ne mojte vi pisati koji znate za šaku trgovaca, za šaku himbenih učenjaka, za šaku krivi domospasitelja već pišite za onaj puk na kojeg se ovi muki dilu kao Judi na Isusovoj haljini.

Zvonimir.

RAZNE VISTI.

— Srpski narodni sabor u Karlovcima 9-og Kolovoza htio je patriarhu odabrati, ali ministar bogočasti to zabraniše. Protiv ovom nalogu sabor je najsvečanije protestiro na kralja u jednim spomenopisu. U veče istog dana dali su zastupnici svečanu bakljadu administratoru Stojkoviću uz opće odabranje mnogobrojnoga naroda.

— Gr. Lonyay bivši magjarski ministar novčanih poslova postao je grofom radi velikih njegovih usluga. No mi smo ljubopitljivi hoće li zakonodavno tilo ovaj čin u zakon uvesti, jel drugčije njegova grofština take je iste naravi kao švabska.

— Zbog rumunskih željeznica raspra se podigla, koja najvećma Nimce zanima, jel ovde je njihov novac uložan. I svaki dan ovo pitanje postaje ozbiljnijim, iz kojeg se skorim iztočno pitanje može izleći. Pruska ovo pitanje naravno jako pokreće.

— U Pruskoj se zanimaju pitanjem ne bi li biskupama, koji ispovidaju dogmu nepogrišnosti, valjalo oduzeti platu, jer tom dogmom oni postaju niki katolici, koje država ne pripoznaje.

— U pogledu izmirenja Česke pišu novine da se prigovori medju ministarstvom i českim pouzdanicima svršili. Po česki krugovima veoma su veseli. Već se govori da će krunisanje bit kroz nekoliko miseci.

— U Francuskoj je ponajvažnije, što se sad isvisno zna da će vojska nimačka prema onome što je

uglavljeno, da posada nimačka u Francuskoj sa 500,000 spadne na 150,000 za nekoliko dana očistiti cilu desnu obalu Senje, što jo već počela činiti. Al još većma zanima Francuze pitanje o produženju punovlasti Tijera za iduće tri godine; i prilog su u ovoj stvari prid zakonodavno tilo zaista i podneli. O konačnom glasanju još nemamo nikakih visti, ali mal ako neće po Tijera biti nepovoljno.

— Iz Italije se javlja, da je papa jako obolio i da mu se okolina nada smrti. Kardinali se već počinju starati o izboru njegovog nasljednika i stoga se veli da se opaža jače kretanje u okolini papinjoj.

— Ugarsko ministarstvo unutarnjih poslova izdalo je jedan otpis, po kojim one skupštine, koje će odbore izbirati za organizaciju varmegja, miseca Rujna imaju se održati.

— 11-og Kolovoza pruski kralj zaista je došo u Iśl na pohod našeg kralja i kraljice. No vidićemo hoće li imati ovaj sastanak kakve god važnosti.

— Ratno sudište u Francuskoj još jednako prislušava svidoke, a ovih dana je u Parizu opet uhvaćeno do 200 osoba i zatvoreno. Sud će imati ogromna posla, za koji bi trebalo godine, jer morali bi biti svi saslušani. Englezki listovi priporučuju, da bi vlada najmudrije učinila, da kazniv glavne vodje, pomiluje sve ostale.

— U Arbaniji se buna podigla ali se već i stišala; no u Epiru je nova buknila, gdi je pučanstvo obkolilo valiju i ne da mu iz konaka.

— U Persiji još jednako glad bisni.

— Protiv prodaje šuma graničarskih pri odilenja općinskih šuma počeli su u varaždinskoj i broskoj granici pridavati proteste.

TRGOVINA I OBRTNOST.

Cinjenik peštanski 12-og Kolovoza. Vuna sridnjofina suknarska 116—124 fr., banatska izčešljana 112—118 fr., bačvanska izčešljana 96—98 fr., vitoroških (magjarskih) ovaca 72—75 fr., tvorinarski prana 155—162 fr. — Svinji iz Magjarske i iz Srbije 27½—28½ n., za iznos 28—28½ n. — Mast sa sudom 33—33¼ fr., brez suda 31 fr. — Slanina 30¾—31½ fr. — Šljive u džaku 11¼ fr., u sudu 12¼ fr. — Pekmez 10 fr. — Sočivo 4 fr. 50—5 fr. 50 n.

CINA RANE. Pešta, 12-og Kolov. Čisto žito banatsko: 83 fnt. 5 fr. 45—55 n. 87 fnt. 6 fr. 10—20 n. — tisansko, peštansko, stol.-biogr.: 83 fnt. 5 fr. 50—60 n. 87 fnt. 6 fr. 15—25 nov.; — bačvansko: 83 fnt. 5 fr. 45—55 nov. 86 fnt. 6 fr. —6 fr. 5 nov. — Raž 78—79 fnt. 3 fr. 46—52 n. — Ječam 68—70 fnt. 2 fr. 97—3 fr. 47 n. — Kukuruz, požunac 82 fnt. 3 fr. 70—75 nov. — Uzimajuć fnt. polag djumr. maže.

Baja, 12-og Kolov. Čisto žito: 83 fnt. 5 fr. 77 n. Napolica 78 fnt. 3 fr. 80 n. — Raž 76 fnt. 2 fr. 80 n. — Ječam 66 fnt. 2 fr. — n. — Zob 45 fnt. 1 fr. 65 n. — Kukuruz 90 fnt. 3 fr. 20 nov., sve po požunac.

Visina vode dunavske.

Pešta 14-og Kolov. 7' 11" nad 0. Požun 14-og Kolov. 7' 3" nad 0.

Poruke uredništva

Rim: M. Na vaše dobro došlo pismo ćemo skorim odgovoriti.